

Végtelenített ideiglenesség

Szabó Gábor: *Történeteink vége*. Miskolc, Szépmesterségek Alapítvány, Műút-könyvek, 2018. 163 oldal, 2500 Ft

A könyv az *Emlékezés a kortárs irodalomban* alcímet viseli, ebből, a fűlszövegből valamint a tartalomjegyzék felületes áttekintéséből már világosan kirajzolódik, milyen témát járnak körbe az egyes írások. Ahogyan Angyalosi Gergely is írja az Erdődy Edit-díjas szerzőnek szánt laudációjában: „Szabó Gábor tanulmányai ugyanis nem egyszerűen különféle szerzők egyes műveiről szóló, egymástól elkülönülő esszék, hanem végigvonul rajtuk [...] egy jól körülírható problematika. Nevezhetjük ezt az irodalom és az emlékezet (sőt emlékezetpolitika) kérdéskörének, de megközelíthetjük a narratív önazonosság szemszögéből is. A szerző ugyanis makacs következetességgel azt firtatja, hogy a mai magyar irodalom reprezentatív műveiben hogyan jön — vagy nem jön — létre a szubjektum(ok) identitása, s ez a konstrukció miféle viszonyban áll a történetmondással, az emlékek *saját* történeté formálásának lehetőségeivel vagy lehetetlenségével.”¹

S ezzel már a dolgok kellős közepén is vagyunk, mint ahogyan Szabó Gábor is azonnal a mélyvízbe dobja az olvasót, hiszen a kötetet semmilyen előszó nem vezeti be. Igaz, a paratextusok némi iránymutatást jelentenek, de a befogadást – legalábbis az olvasás elején – megkönnyítené valamilyen rövidke, orientáló szöveg, de ahogyan haladunk, egyre inkább világossá válik, miért is nem hiányzik ez, vagy ha mégis, akkor miért is van szükség erre a hiányra. A befogadás oldaláról azért, hogy az olvasó megdolgozzon azért, hogy kiderüljön számára, mi a szövegek tétje, közös gravitációs pontja, milyen erővonalak rajzolódnak ki közöttük, s az is világossá váljon számára, hogy ez az értelmezői munka egészen hasonló ahhoz, amit a vizsgált korpusz általában is igényel. Hiszen amikor a történeteinket, narratív önazonosságunkat, az emlékezet működését akarjuk megérteni, akkor sem állnak rendelkezésünkre eligazítást nyújtó előszavak - vagy ha mégis, akkor az annál rosszabb.

A kötetben kritikákat, hosszabb tanulmányokat olvashatunk jobbra az utóbbi években megjelent művekről, Esterházy: *Egy nehéz nap éjszakája* és Petri politikai költészete a kivétel ez alól. De ha az egyes írások explicit tárgya az éppen viszonylag frissen megjelent mű is, mindegyiket egy olyan, tágabb kontextusban értelmezi a szerző, mely nagyobb időtávlatok felé nyitja meg őket. És pont ettől válik hallatlanul izgalmassá a kötet egésze, hiszen ezek az idősíkok belelőgnak egymásba, és párbeszéd alakul ki a szövegek között. A kötet végén olvasható a tanulmányok, kritikák eredeti megjelenési helye, és ebből kiderül, hogy eredendően alkalmi szövegekről van szó, ám a kötet szerkesztés olyannyira sikeres volt, hogy ez alig vehető észre rajtuk: oda-vissza utalnak egymásra, nem ritkán expliciten is, de ezek nélkül is jól érzékelhető az intenzív dialógus köztük.

Mint ahogyan egy adott szerző életművének egyes darabjai is közt is. Például a Garaczi László: *Wünsch híd* című regénye elemzése során a szerző játékba hozza a korábbi leműköteteket is, alapos filológiai munkával támasztva alá hipotézisét: „a *Wünsch híd* bőségesen nyúl vissza saját szövegmultjához, hosszabb-rövidebb idézetek átvételével biztosítja prózavilágának folytonosságát” (136). Ez pár oldallal később általánosabb érvényű tézissé szilárdul: „az elmúlással való sorsközösség felvállalása, az emlékezésben történő feloldódás, a múltba hullás szenvedélye, valamint a saját szövegmultban történő megmerítkezés technikája egyképp az emlékezet fenntartásának ismétlő gesztusa, amely az újramondáson keresztül egyszerre rögzíti, hártja el és teremti újra a trauma tapasztalatát” (141). De mire az utolsó előtti szöveghez, a Garaczi-elemzéshez érünk, addigra az olvasó számára már világos, hogy Szabó Gábor munkamódszerének egyik lényegi eleméről van szó. Hiszen már a legelső, az

¹ Angyalosi Gergely: *Szabó Gábor Erdődy Edit-díjára* <http://www.muut.hu/archivum/30696>

Egy nehéz nap éjszakáját értelmező írás is játékba hozza az egész Esterházy-szöveg univerzumot, ahogyan a következő, a *Világló részleteket* elemző szöveg is utal a Nádas-életmű számos darabjára, és a *Báró Wenckheim hazatér* egzisztenciális és poétikai tétje is a *Sátántangó* és *Az ellenállás melankóliája* kontextusában válik igazán érzékletessé.

Mely utóbbi kapcsán az európai regényhagyomány egyik legfontosabb és legkorábbi darabja, a *Don Quijote* merül fel referenciaként; „Krasznahorkai szövege a cervantesi világ megidézésével egy hasonló történetfilozófiai határhelyzet reflexív résztvevőjeként jeleníti meg magát. A formák kiürülésére, a művészet »transzcendens feltételeinek« megszűnésére azonban egyetlen lehetséges reakcióként az önfelszámolás tragikus nevetéssé stilizált gesztusával válaszol, melynek során mind a szétnevetett műfaji hagyomány, mint a saját regény, mind pedig a nevetés önnön értelmetlenségének és feleslegességének prédájává válik” (160-1). Mivel igen erős szerkesztői koncepció érződik a kötetben, ezért aligha véletlen, hogy az utolsó, éppen a *Történeteink vége* című esszé végződik a fentebb idézett sorokkal, melyek nem csupán az európai regényhagyomány önfelszámolását, de egyáltalán civilizációnk kiüresedését is regisztrálják.

Szabó Gábor a kötetben elemzett művek kapcsán gondolja újra nem csak a magyar irodalom (főleg a próza) elmúlt évtizedeit, hanem jelenkori kultúránk egyik fő kérdését is, mely az emlékezet helyére, idejére, hatókörére, transzparenciájára, kommunikálhatóságára, etikájára és esztétikájára, ontológiájára és ismeretelméletére vonatkozik. Kik vagyunk, mik vagyunk, mit csinálunk és miért, vagy éppen mit kéne és mit nem. Az emlékezés kora a miénk, a történeti prezentizmusé, melyre a „mainstream kultúra retro-divatja, a fotográfia szerepének növekedése, a trauma-irodalom reneszánsza, a posztmodern történelmi regények áradata, az önéletrajzok, visszaemlékezések dömpingje, vagy az önmuzealizáció egyéb társadalmi gyakorlatai” (33) jellemzők. A múlt feltárása, a múlttal való szembenézés egyrészt morális imperatívusz, másrészt azonban – ahogyan Nietzsche figyelmeztet rá, van az emlékezeti munkának egy olyan foka, melyet ha elérünk, akkor „a múltat el kell felejteni, hogy ne váljék a jelen sírásójává”².

Ha felidézzük a *Történeteink vége* című tanulmányt, akkor csak azt regisztrálhatjuk, hogy ez a sír bizony már meg van ásva. S a világunk aktuális állapotára való reflexióktól sem idegenkedő szerzőt követve bizony az olvasó is joggal gondolhatja azt, hogy „a hírek és álhírek közti különbségtétel nyomasztó lehetetlensége, a tévedések realitásként történő kezelése [...] olyan szürrealitássá változtatja a mindennapi valóságot, amelyben minden lehetségesnek tűnik” és az egymásnak ellentmondó információk tömkelege „a végtelenített ideiglenesség állapotát tükrözi” (38). Ebben azonban nemcsak lehet, hanem kell is élnünk. De legalább nem vagyunk eszköztelenek: a kötet tanulmányai a túlélés, az identifikáció, az emlékezés lehetséges módozatait veszik sorra a tágabb értelemben vett jelenkori magyar irodalom legkiválóbb szerzői(nek egy része) segítségével, és ha már van legalább egy Petrínk, akkor mindenünk van.

² Friedrich Nietzsche: *A történelem hasznáról és káráról* (fordította: Tatár György). Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989, 31.